

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 21 april 1920 kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner dels om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder från statens sida för åvägabringande eller understödjande av social hjälpverksamhet, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande åt behövande änkor av understöd utav allmänna medel utan fattigvårds verkan för underhåll och uppfostran av deras barn, dels ock om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande genom lån av hjälp åt behövande jordbrukareänkor att behålla jordbruken.

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott ha hänvisats följande *Motionerna.* tre inom nämnda kammare väckta motioner: nr 300 av herr Hallén, som hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående vidtagande av åtgärder från statens sida för åvägabringande av en sådan social hjälpverksamhet, som i Danmark närmast regleras av lagen om kommunala hjälpkassor och av änkelagen, ävensom om och i vad mån staten på lämpligt sätt bör kunna understödja de frivilligt arbetande hjälporganisationerna i vårt land»; nr 294 av herr Olsson i Mora m. fl., som hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder understöd av allmänna medel må utan fattigvårds verkan beredas behövande änkor till underhåll och uppfostran av deras inom äktenskapet födda och under detsamma adopterade barn, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning»; samt nr 87 av herr Bergström i Bäckland, som hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att, om en sådan utredning, som herr Olsson i Morastrand i sin här ovan omnämnda motion föreslår, kommer till stånd och även oavsett en sådan

utredning, Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida icke staten kunde genom lån med möjligen en lägre ränta än den vanliga hjälpa behövande jordbrukareänkor till att få behålla sina respektive jordbruk, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda».

I fråga om motiveringarna av dessa yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionerna från statens fattigvårdsinspektör, vilket yttrande bifogas detta utlåtande som bilaga.

Utskottet.

Utskottet finner de önskemål, som framställts i föreliggande motioner, vara i hög grad behjärtansvärda. Erkännas måste, att det allmänna bör kraftigare ingripa, då det gäller omvårdnad och fostran av faderlösa barn, där fattigdom föreligger, och mödrarna själva ej kunna försörja dem. Det understöd kommunerna nu genom fattigvården i detta hänseende lämna är ofta för ringa och otillfredsställande.

Likaledes måste utskottet även i fråga om andra mindre bemedlade medgiva, att det är det allmännas angelägenhet att se till att lindra nöd, som uppstått genom icke självförvållade omständigheter. Också har under de gångna krisåren alltsedan 1916 stat och kommun tillsammans genom de s. k. dyrtidsanslagen för nämnda kategori av mindre bemedlade anslagit över 100 miljoner kronor, såsom framgår av utredningen i herr Halléns motion nr 300. Denna dyrtidsverksamhet, som emellertid torde komma att upphöra efter den 1 juli 1921, bör, enligt sistnämnda motionärs åsikt, på ett eller annat sätt fortsättas, emedan i annat fall en stor del av dessa understödstagare skulle falla fattigvården till last. Motionären anser, att dessa, vilka stå på gränsen till fattigvården, kunna ha skäligen anspråk på hjälp från det allmännas sida under socialt värdiga former.

Utskottet måste dock framhålla den nästan oöverkomliga svårigheten att kunna bestämma var denna gräns går. Vidare bör erinras därom, att den allmänna folkpensioneringens grundtanke väl var att söka utan fattigvårds karaktär ge åt just dessa den på ålderdomen eller vid inträffad invaliditet behövligen hjälpen. Slutligen är att påpeka, att senare tidens demokratiska strävan har varit att vid reformering av fattigvårdslagstiftningen söka ge åt densamma mera socialt värdiga former och således få bort det nedsättande märke fattigvården hittills givit åt understödstagaren. Genom den nya fattigvårdslagen har också ett stort steg tagits i denna riktning. Att jämte folkpensioneringen och barnvården skapa ännu en stadigvarande institution för hjälpbehövande vid sidan av fattigvården

skulle medföra, att fattigvården i det allmänna medvetandet nedtryckas till ett ännu lägre plan än förut. Detta har också statens fattigvårdsinspektör i sitt utlåtande med all rätt framhållit. Det är också tydligt, att genom inrättande av en dylik understödsorganisation skulle så småningom alla hjälpbehövande sträva efter att bli räknade till den kategori av hjälpbehövande, som stode »på gränsen» till fattigvården för att därigenom få bidrag i en »socialt värdig» form. Detta skulle ytterst icke innebära något annat än att giva åt fattigvården ett nytt namn. Av bifogade bilaga framgår också, att det av motionären åberopade danska exemplet i fråga om kommunala hjälpkassor icke utfallit särdeles lyckligt, utan att tvärtom dessa kassors avskaffande förordas från flera håll.

Den under kristiden i vårt land vidtagna åtgärden i form av dyrtids-hjälpen måste sålunda betraktas som en kristidsföreteelse, vilken så småningom bör avskrivnas. Studerar man motionärens tabell över statsanslagens storlek under de olika perioderna, finner man också, att dessa betydligt sänkts under senare delen av kristiden, så att anslaget, som under femte perioden, den svåraste kristiden (första halvåret 1919) var uppe i 20,370,000 kronor, under den sjunde perioden (1 januari—30 juni 1920) sänkts till 5,880,000 kronor (ansökt belopp). Antalet understödda har även minskats från 1,465,000 personer under tredje perioden, då antalet var störst, till beräknade 91,700 personer under sjunde perioden. Om sålunda denna siffra efter ännu ett års dyrtidsverksamhet kan antagas bli väsentligt reducerad, torde efter den 1 juli 1921 icke återstå så synnerligen många, som kunna anses vara i behov av hjälp i denna form. I varje fall anser utskottet bästa sättet att bispringa dessa hjälpbehövande vara att förbättra folkpensioneringen och att giva åt fattigvården ännu mera socialt värdiga former.

Vad angår motionärens yrkande på utredning, om och i vad mån staten på lämpligt sätt bör kunna understödja de frivilligt arbetande hjälporganisationerna i vårt land, framgår av § 12 av instruktionen för statens fattigvårdskonsulenter, att fattigvårdsinspektionen är skyldig att lämna råd och upplysningar åt dessa företag samt att söka befordra samarbete mellan den offentliga fattigvården och enskilda välgörenhetsinrättningar samt sålunda även kan i viss mån få anledning att kontrollera desamma. Utskottet anser emellertid, att understöd i form av pekuniär hjälp från statens sida ej är att tillråda med hänsyn till de vittgående konsekvenser detta skulle kunna medföra.

Med allt erkännande av motionärens humanitära syften får utskottet sålunda avstyrka motionen i vad den rör ovan nämnda spørsmål. Vad däremot vidkommer frågan om hjälp åt änkor för underhåll och uppfostran

av deras äkta barn eller under äktenskapet adopterade barn, vill utskottet biträda motionärens uppfattning, att det allmänna här har en särskild plikt att ingripa. I denna punkt sammanfaller ifrågavarande motion med de två andra ovan nämnda motionerna.

Vad vidkommer yrkandet i den av herr Olsson i Mora m. fl. väckta motionen, nr 294, framfördes samma yrkande i en motion vid 1919 års lagtima riksdag. Efter tillstyrkan av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilket även denna motion remitterats, blev densamma bifallen av andra kammaren. I första kammaren avlogs emellertid motionen med åberopande därav, att såväl pensionsstyrelsen som fattigvårdslagstiftningskommittén var för sig redan hade frågan under prövning, och att sålunda en skrivelse om utredning ej kunde anses behövlig. Av statens fattigvårdsinspektörs bilagda yttrande framgår också, att fattigvårdslagstiftningskommittén ej lär kunna undgå att upptaga frågan till behandling, då den ju har att utreda, huru den offentliga barnavården skall kunna sammanföras i en enda myndighets hand och dymedels största möjliga enhetlighet på detta område må kunna genomföras. Då nämnda kommitté på grund av en riksdagens skrivelse den 11 juni 1917 har att utreda möjligheten att bereda förskott av allmänna medel åt barn utom äktenskapet samt i vissa fall åt barn inom äktenskapet, synes den visserligen berättigad att upptaga denna fråga men ej förpliktad därtill. Pensionsstyrelsen åter hade 1919 ingenting att erinra emot bifall till motionen och lär, enligt vad utskottet inhämtat, för sin del nu ej hava frågan under utredning.

Då sålunda fattigvårdslagstiftningskommittén ej kan sägas ha fått direktiv att upptaga frågan i den omfattning motionärerna avse, och då man ej från annat håll har att vänta någon utredning, finner utskottet det vara angeläget, att en skrivelse i ärendet kommer till stånd, och vill sålunda i likhet med vad som skedde föregående år tillstyrka en sådan. Det bör givetvis vid en eventuell utredning stå dem som erhålla uppdraget fritt att pröva på vilket sätt ifrågavarande understöd lämpligast bör givas. Såsom frågan för närvarande ligger inom fattigvårdslagstiftningskommittén, torde endast frågan om direkt understöd kunna tagas upp.

Vad slutligen vidkommer herr Bergströms i Bäckland motion, nr 87, finner utskottet syftet med densamma gott. Dock synes det utskottet icke vara möjligt att på ett tillfredsställande sätt genomföra en sådan lånegivning som avses. Det måste nämligen bli ytterst svårt att avgöra, vilka jordbrukaränkor som vore berättigade till lån och vilka som reellt sett verkligen bleve hulpna med dessa lån. I detta avseende beror det

ju helt och hållet på den enskilde själv, om han skall lyckas klara upp en brydsam belägenhet eller icke. Den ene lyckas med små medel; den andre misslyckas, även om förutsättningarna äro relativt goda. Där verkliga förutsättningar finnas, torde det icke vara svårt för en jordbrukaränka att få hjälp på enskild väg. Utskottet har givetvis ingenting emot att vid en eventuell utredning jämväl detta spörsmål tages under öfvervägande, men anser sig av praktiska skäl ej kunna förorda detsamma.

Då statens fattigvårdsinspektör i sitt yttrande framhållit lämpligheten av att fattigvårdslagsstiftningskommittén på grund av sin rika erfarenhet på detta område får den av utskottet förordade utredningen om hand, har utskottet ingenting att erinra däremot, men anser utskottet i likhet med motionären, herr Olsson i Mora, att kommittén i så fall bör förstärkas med en särskilt sakkunnig ledamot, samt att dessutom lämpligen även en kvinna borde tillkallas.

Med åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder understöd av allmänna medel må utan fattigvårds verkan beredas behövande änkor till underhåll och uppfostran av deras inom äktenskapet födda och under detsamma adopterade barn, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning,

samt att herr Bergströms i Bäckland motion nr 87 och herr Halléns motion nr 300, i den mån de icke härmed kunna anses besvarade, må till ingen andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 april 1920.

Å utskottets vägnar:

OSCAR CARLSTRÖM.

Närvarande: herrar *Carlström*, *Karlsson* i Stockholm, *Sundling*, *Karlsson* i Vätö*, *Svensson* i Långelanda, *Johansson* i Hässlås, *Hansson* i Rättvik*, *Bergström* i Bäckland, *Ericsson* i Malmö och *Månsson* i Backa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Till Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt undertecknad att avgiva och till utskottet överlämna yttrande över tre inom andra kammaren väckta motioner, nr 87, 294 och 300, får jag till åtljudnad härav anföra följande:

Motionen nr 294 äsyftar att bereda understöd av allmänna medel utan fattigvårdskaraktär åt behövande änkor för underhåll och understöd åt deras barn. Motionen nr 87, som nära ansluter sig till den föregående, begränsar sig till jordbrukareänkor, och det ifrågasättes, huruvida icke en särskild utredning borde åstadkommas angående statslån, eventuellt med lägre ränta än den vanliga, till behövande jordbrukareänkor i syfte att de skola bli iståndsatta att behålla sina jordbruk. Slutligen avser motionen nr 300 att åstadkomma en ny statlig social hjälpverksamhet närmast för de kategorier, som under världskriget erhållit hjälp genom statens dyrtidsverksamhet, varjämte ifrågasättes statlig ledning av och understöd åt enskilda filantropiska företag.

Vad först beträffar de två motioner, som gälla understöd åt änkor, är det utan vidare tydligt, att deras syfte är synnerligen behjärtansvärt. Det kan ej förnekas, att de rättmätiga krav, som nödställda änkor ha rätt att ställa på det allmänna i och för hjälp åt sig själva och sina barn, allt för länge förbisetts. Visserligen äro medellösa änkor genom den nya fattigvårdslagen berättigade till understöd av fattigvården och, i den mån den nya lagen blir i hela sin utsträckning tillämpad, kommer deras ställning att väsentligt förändras och förbättras. Men, då det här i huvudsak gäller underhåll och vård för *barn*, torde det vara obestriddigt, att hjälpen skulle lämnas på ett naturligare och för ankorna själva mera tillfredsställande sätt, om den ordnades enligt bestämmelser i den under förberedelse varande nya *barnavårdslagstiftningen*. Att denna lagstiftning, som nu är under utarbetande av fattigvårdslagstiftningskommittén, torde komma att inrymma regler för understödsverksamhet av liknande slag antydes av motionärerna genom deras erinran om, att nämnda kommitté har att behandla en riksdagens skrivelse om förskott av allmänna medel åt barn utom äktenskap m. m. Det torde ligga i sakens natur, att även den nu föreliggande frågan upptages till granskning av nämnda kommitté, ifall så ej redan skett. Härför talar ock den omständigheten, att riksdagen uttalat sig för att såvitt möjligt alla grenar av den offentliga barnavården böra sammanföras i en enda myndighets hand för att härigenom skall åstadkommas möjligaste effektivitet i arbetet och att just nämnda kommitté är sysselsatt att utreda, hur denna önskade enhetlighet skall åstadkommas. Motionärerna antyda, att denna fråga bör bli föremål för en

»fristående och allsidig utredning». Med hänsyn till den rika erfarenhet, som fattigvårdslagstiftningskommittén förvärvat på hithörande områden, synes det mig emellertid fördelaktigast, att utredningen överlämnas till nämnda kommitté, vilken, eventuellt kompletterad som motionärerna föreslå, synes vara bäst skickad att överväga de olika utvägar, som erbjuda sig, varemot tillsättandet av en ny utredningskommitté lätt skulle förrycka och försena den efterlängtade reformen på barnavårdens område. Under nämnda förutsättning anser jag mig böra i princip tillstyrka ifrågavarande motioner.

Vad sedan angår motionen nr 300, skall det icke förnekas, att även dess syfte är särdeles gott. Att bland det stora antal personer, som under de gångna krigsåren erhållit understöd av dyrtidsanslaget, finnes ett icke ringa antal, som, när denna hjälp upphör, fortfarande är i behov av hjälp, torde icke kunna bestridas. Det är emellertid enligt min mening icke möjligt att bestämma antalet av dessa personer, ty behovet av hjälp sammanhänger ej allenast med livsmedelspris och arbetstillgång, utan jämväl med en hel del personliga förhållanden, såsom hälso-tillstånd, bidragsmöjligheter från anhöriga m. m. Antalet av de hjälpbehövande må emellertid vara stort eller litet, det är i allt fall tydligt, att det bör givas möjlighet att avhjälpa den nöd, som kan förefinnas. Motionären föreslår nu, att för den ifrågavarande gruppen hjälpbehövande bör tillskapas en ny statlig hjälpverksamhet, närmast jämförlig med den, som i Danmark regleras av lagen om kommunala hjälpkassor och av änkelagen, d. v. s. genom direkta understöd. Emellertid anför även motionären, att verksamheten bör utformas efter den svenska dyrtidsverksamhetens mönster, d. v. s. genom att rabatt lämnas å vissa varor. Det förordas sålunda i motionen två skilda hjälpmetoder, vilka knappast kunna förenas, och det är oklart, vilken motionären i främsta rummet anser bör komma i tillämpning. Men oavsett detta tror jag, att mycket starka skäl kunna andragas mot att, såsom motionären föreslår, organisera en ny social permanent hjälpverksamhet med staten som bidragslämnare. I varje kommun skulle härigenom komma att finnas två hjälporganisationer (förutom barnavårds- och pensionsmyndigheterna), varav den ena icke skulle kräva ersättning av understödstagaren och även ur andra synpunkter vore särdeles begärlig för denne, medan den andra understödsformen, fattigvården, alltjämt skulle kräva ersättning av den understödde eller hans försörjningspliktiga och dessutom skulle förknippa hjälpen med vissa i lagen föreskrivna villkor. En sådan anordning skulle givetvis leda till att den förra understödsformen betraktades som mycket förmånlig och bleve av alla eftersträvad, medan den andra ansågs som mindervärdig och sjonke ned till ett vida lägre plan. En bestämd försämring i fattigvårdens ställning i det allmänna medvetandet skulle härav åstadkommas och det vore där-efter ganska fruktlöst att söka höja fattigvården upp på ett högre plan såsom varit avsikten med den nya fattigvårdslagstiftningen och senaste tidens reformsträvanden på detta område. Härtill kommer att förslaget innebär, att staten skulle övertaga åtminstone en väsentlig del av kostnaden för vissa av samhällets understödstagare, men icke bidra till de övrigas underhåll. Det är svårt att inse, varför statens hjälp skall erfordras i vissa fall och ej i andra, särskilt som i praktiken stora svårigheter skulle möta att bestämma, till vilken grupp de understödsbehövande borde räknas. Att det även skulle medföra stora olägenheter om i samma kommun funnos tvänne understödsorganisationer, som

i stort sett hade samma uppgift, ehuru hjälpen lämnades på olika sätt, ligger i öppen dag.

Då motionären anser de danska kommunala hjälpkassorna böra utgöra mönster för en liknande svensk institution, må anföras, att desamma även i Danmark äro föremål för mycket delade meningar, och att deras avskaffande förordas från flera håll. I Danmark ha dessa kassor emellertid så småningom vuxit fram och ha sålunda ett historiskt ursprung, i Sverige skulle däremot vid sidan av de många nya kommunala nämnderna i en hast skapas en sådan institution överallt utan att ansatser till dem förut förekommit, något som förefaller skulle möta stora svårigheter.

I stället för den av motionären föreslagna åtgärden, synes det mig vida bättre, att ansträngningarna inriktades på att förbättra och höja den kommunala fattigvården, så att denna skall kunna bli i stånd att hjälpa alla dem, som behöva vård och underhåll inom kommunen med undantag av barnen, vilkas hjälpbehov bör regleras genom en särskild lagstiftning. Att vid en sådan utvidgning av fattigvårdens verksamhet lämpligen kunde ifrågakomma andra former för understöd än de, som nu användas, anser jag ganska sannolikt. Bland annat borde den under krigsåren använda dyrtidshjälpen komma i betraktande. Möjligt är ock, att erfarenheten kommer att ange behovet av ytterligare humanisering av den nuvarande fattigvårdslagstiftningen och att ersättningskravet skulle kunna efterskänkas även i andra fall än som nu anges i lagen. I den mån önskemål framträda i sådant avseende böra de upptagas till prövning av statsmakterna. Emellertid torde redan nu fattigvårdslagen befinna sig på en sådan nivå, att det är oberättigat att, som motionären gör, betrakta åtnjutandet av fattigvård såsom en skam eller medförande en känsla av mindervärdighet. På de orter, där fattigvården ej ännu kommit upp till den nivå, som lagstiftningen avser, böra alla goda krafter samverka för att åstadkomma en förbättring. Och härvid har man numer ett gott hjälpmedel i den nyligen tillkomna fattigvårdsinspektionen.

Då det emellertid kan förväntas, att upphörande av dyrtidshjälpen — vilket beräknas ske i mitten av år 1921 — skall ställa ökade krav på fattigvården, vore det säkerligen lämpligt, att fattigvårdsstyrelserna i god tid gjordes uppmärksamma på att de böra på lämpligt sätt rusta sig för att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina nya åligganden. Att fattigvårdsinspektionen skall lägga sig vinn om att lämna fattigvårdsstyrelserna råd och upplysningar om, hur de nya kraven bäst skola mötas, ligger i sakens natur.

Ehuru jag sålunda inser det goda syftet i den föreliggande motionen, tror jag, att hjälparbetet i sin helhet ej skulle gagnas, om de i motionen angivna riktlinjerna följdes, varför jag anser mig böra avstyrka motionen i denna del.

Vad till sist i motionen anföres angående ledning och understöd av de frivilligt arbetande hjälporganisationerna, tillåter jag mig endast nämna, att fattigvårdsinspektionen är skyldig att lämna råd och upplysningar åt dessa företag och därigenom även kan få anledning att i viss mån kontrollera desamma. Någon ytterligare åtgärd i dylikt syfte torde därför ej erfordras. Ifråga åter om understöd åt nämnda företag har riksdagen på ett begränsat område, nämligen beträffande vissa barnavårdsanstalter, avlätit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om och i vilken mån statsunderstöd bör lämnas, varjämte riksdagen även hemställt om utredning, angående statens medverkan vid pensio-

nering av kvalificerad arbetskraft vid enskilda sociala anstalter. Innan dessa frågor blivit vederbörligen utredda, synes det mig i allt fall icke lämpligt att upptaga till behandling frågan om understöd i allmänhet åt enskilda organisationer, något som givetvis öppnar mycket stora perspektiv i fråga om statsutgifter. Jämväl denna del av motionen anser jag mig därför för närvarande böra avstyrka.

Stockholm den 23 mars 1920.

G. H. von Koch.